

Duur afval uit 1564 Museum van de Speelkaart

Het kaartspel doet zijn intrede in Europa tegen het einde van de middeleeuwen. Uit de eerste eeuwen van het spel is bitter weinig materiaal bewaard gebleven. Met de de kaarten werd uiteraard gespeeld en na intensief gebruik zijn ze als versleten weggegooid. Ook zijn veel kaartspellen op brandstapels vernietigd, een gevolg van de diverse kerkelijke campagnes tegen het "prentenboek van de duivel". Wie de vroegste geschiedenis van speelkaarten onderzoekt, moet het als een onvervalste paleontoloog stellen met toevallige vondsten, schaarse fragmenten of een enkele archivalische aantekening.

Naast het gebrek aan bronnen voor de vroegste geschiedenis van het kaartspel stoten we hier ook op de paradox van het schaarse object. Grote aantallen vormen geen garantie voor overleving: dure en zeldzame stukken overleven beter dan de sneller verdwijnende massaproductie. Het is met andere woorden makkelijker een kunstwerk uit de 16de eeuw te vinden dan bijvoorbeeld een kaartspel... De kostbare objecten werden vanaf het begin met bijzondere zorg omringd, de in grote hoeveelheden gemaakte voorwerpen dienden voor dagelijks gebruik, niet voor bewaring.

Toch hadden bepaalde speelkaarten een betere overlevingskans. Het afval van kaartenmakers, zoals de misdrukken en restanten, werd hergebruikt en kreeg een nieuwe bestemming, bijvoorbeeld als opvulmateriaal voor boekbanden. Om de band dikte en stevigheid te geven, gebruikte de binder alles wat ter beschikking was, perkament, manuscripten, muziekschrift en speelkaarten. Deze zogenaamde maculatuur werd op maat van de band gesneden, gelijmd en verwerkt. Bij restauratie van boeken komt dit "afval" tevoorschijn. Niet zelden blijkt het opvulmateriaal zeldzamer en interessanter dan het boek zelf!

Het huidige object van de maand is zo een toevallige overlever, een ongekleurde houtsnede, een niet afgewerkte speelkaart. Het gaat om een puntenkaart, zwaardentwee, van een vroeg type Spaanse speelkaarten. In Gotische letters heeft de fabrikant zijn naam vermeld: "fechas por duran". Over deze Juan Durant weten we alleen dat hij in Toledo speelkaarten maakte in de jaren 1564-1565, meer niet. De speelkaart behoorde tot de collectie van Trevor Denning (1923-2009), een Brits kunstenaar en schrijver, maar ook een expert inzake Spaanse speelkaarten. Van afval promoveerde deze simpele speelkaart tot een zeldzaamheid, tot een onvervalst duur museumstuk.

Tekst: Filip Cremers

Archief & Musea Turnhout

Gegevens:

- Zwaardentwee
- ongekleurde houtsnede
  - 87 x 49 mm
  - Druk: Juan Durant, Toledo 1564-1565

Inventaris:

- Nationaal Museum van de Speelkaart
Druivenstraat 18, 2300 Turnhout
- MS: S 00193

Literatuur:

- F. Mendoza Díaz-Maroto, *Barajas españolas de los Siglos de Oro halladas en encuadernaciones*, in: *La Sota 40* (noviembre 2011), p. 3-5

Het object van de maand is een initiatief van Archief & Musea Turnhout. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze websites (doorklikken naar Object in de kijker).

Archief & Musea Turnhout • Druivenstraat 18 • B-2300 Turnhout

Tel: +32 14 44 33 98 • www.archiefenmuseaturnhout.be

v.u.: Paul Van Miert, Campus Blairon 200, B-2300 Turnhout

Vlaanderen
verbeelding werkt

